

An Cléireach

Darach Ó Scolaí

(sliocht as an gcéad chaibidil)

Faoi chrann coill a shíneas mé féin siar an oíche sin, mo dhiallait faoi mo leiceann agam agus mé ag éisteacht le drumadóireacht na báistí ar na duilleoga os mo chionn. In ainneoin mo mhórtuirse níor thit mo chodladh orm go ceann i bhfad, ach nuair a thit chodlaíos go sámh agus níor airíos na complachtaí eile á dtabhairt aníos i rith na hoíche gur cliseadh as mo chodladh mé le cling airm agus le díoscán leathair is adhmaid i mo thimpeall.

D'aithníos cruth an ghearráin le m'ais, agus d'íslíos mo cheann ar an diallait in athuair gur dhún mo shúile chun nóiméad sásaimh a bhaint as an gcumhracht fhéir is duilliúir agus as boladh an ghearráin féin, nó gur líonadh mo pholláirí le púr tobac. Chuala monabhar cainte ar an uile thaobh dhínn agus ansin glórtha an mhaoir scoir Ó hUiginn is an leitionaint Ó Allúráin sna crainnte ar mo chúl agus iad ag déanamh grinn.

Tá an stócach ina dhúiseacht.

Beag a cheapfadh nach leagtha amach acu a bhí sé agus an mharbhfháisc air.

Mura gcorróidh an loiciméara leagfad féin na hordóga air.

Shuíos aníos go righin, scaoil an tsnaidhm faoi mo ghiall agus bhain díom an giobal éadaigh a bhí cuachta thar mo chluasa agam. D'éiríos gan mo chlóca fliuch a bhaint díom, thóg an t-éadach agus chuimil an bháisteach dhe dhroim an ghearráin leis, ansin chroch an diallait in airde ar a mhúin, chrom fúithi agus d'aimsíos súgán an uchtaigh sa dorchadas, á cheangal. Nuair a bhí an t-uisce fáiscithe as an éadach agam cheanglaíos ar mo mhála é dhe chúl na diallaite agus shuigh in airde ar an ngearrán. D'fhanas mar sin ar an bhfoscadh do mo théamh féin le hanálacha móra fada nó gur imigh an creathán as mo lámha, ansin ar chlos na gcapall á ngléasadh ag mo chuid compánach ar mo chúl dom ghluaiseas amach as na crainnte.

Le glas-sholas na maidine d'éiríodar líne fhada mhíchumtha na bhfear amach romham, agus iad ag dreapadh in airde tríd an bhfiataíl bháite, muscaeid is pící ar a nguailí agus a gcloigne cromtha in aghaidh an cheobhráin bháistí. Thugas na glúine dhon ghearrán, á thabhairt ina choisicím dheas réidh i líne comhthreomhar leo. D'éirigh capall coille dhe phléasc as an luachair agus d'imigh ar scinneadh uainn siar thar ghualainn an tsléibhe. D'ardaigh an ceo gur nocht cruth beag aonraic an chornail amach romham ina hata is a chlóca agus é ag imeacht ar bogshodar in aghaidh fhairsinge liath an chriathraigh. Bhioraíos mo dhá shúil go bhfeicfinn cé a bhí ina fhochair agus, nuair ba léir go raibh sé ina aonair, d'iompaíos sa diallait lena thaispeáint do mo chompánaigh.

Bhí an bheirt ag teacht de choisíocht mhall réidh i mo dhiaidh. An chéad mharcach agus a hata tarraingthe anuas thar a chluasa aige, Seonac Ó hAlluráin as Rinn Mhaoile Ó Thuaidh, reanglamán fada a raibh fríd an gháire dhe shíor ar a bhéal agus an mhísc ag lonradh ina shúile. Ar a chúl bhí Mathúin Ó hUiginn, seanfhile Shliabh Damh agus maor capall na reisiminte, nó maor scoir mar a deireadh sé féin ar

an sean-nós, é cuachta in airde ar a chapall ina chuid breacán agus a fhallaing mhór crochta aníos thar a cheann. Agus mo lámh á crochadh agam orthu tháinig marcach eile amach as an doire coill de shodar réidh. D'aithníos meirgire an tríú complachta, Toirealach Carach Ó Conchúir, as cleith na brataí a bhí ag gobadh aníos taobh thiar dá chloigeann maol. Nuair a tháinig sé chomh fada le Mathúin baineadh croitheadh beag as sa diallait, sheas an capall agus shleamhnaigh Toirealach Ó Conchúir anuas go talamh.

Atá an fáisceán scaoilte uirthi, a d'fhógair Mathúin, agus a mhéar thanaí á síneadh i dtreo chapall an Chonchúraigh aige.

Nuair a thugas an gearrán thart bhí Toirealach Ó Conchúir cromtha faoina chapall agus Seonac is Mathúin á bhreathnú le spéis. Go deimhin ba deacair dhó cromadh óir, ní hionann is an triúr againne nach raibh d'éide chatha orainn ach ár gcótaí bufa, bhí lúireach trom iarainn is pláta droma airsean agus iad dubhtha aige in aghaidh na meirge. Dhírigh sé é féin aníos go righin agus shéid ar a mhéaracha dearga feannta, á bhfáisceadh faoina ascaill agus á gcuimilt ar a chéile sular chrom sé faoin diallait in athuair.

Lig Mathúin a fhallaing anuas ar a ghuaillí gur nocht boinéad gorm agus éadan fada cnámhach a bhí ar aondath lena fhéasóg liath. D'ísligh sé dá chapall agus thóg ságán ó chúl na diallaite. Seas siar a stócaigh, ar sé, go gcuirfeadsa gad inti dhuit.

Dhírigh Toirealach Ó Conchúir aníos chun Mathúin a ligean isteach faoin gcapall agus chuimil a lámha ar a chéile in athuair. Atá nimh air, ar sé.

Chonac caróg ar ball ag titim as an spéir, a d'fhógair Seonac os ard, agus aon leic amháin reoite déanta dá sciatháin.

Geall nár fhágabhar cleite uirthi.

Níor fhágamar an ubh féin inti. Bhí sí feannta bruite agus slogtha againn sular fhéad sí gráig a ligean aisti.

Lig Toirealach Ó Conchúir gáir meidhreach as agus chuimil a mhéara de chneas dearg fliuch a chinn. Bhíodar mo dhá lámh féin dingthe isteach faoi mo dhá ascaill agam, agus fuarnimh ar bharra mo mhéar.

B'fhéidir, a deirimse le Seonac, nár mhiste dhúinn deifir a dhéanamh? Agus mé ag fanacht le freagra uaidh luigh mo shúil ar an gclogad marcaigh Sasanach a bhí crochta go mórtasach aige ar chúl na diallaite sa gcaoi is go bhfeicfí an logán sa mblaosc cruinn cruaiche san áit a mhaíodh sé gur buaileadh an t-iarúinéir le dorn a chlaímh. Labhraíos leis in athuair. Tá faitíos orm, a deirim an uair seo, go n-imeoidh an cornal rófhada chun cinn orainn.

Fóill ort a Thaidhgín a mhic.

Thug Mathúin tarraingt ar an ságán, á fhéachaint. Suigh in airde uirthi go bhfeicimid.

Táim buíoch dhíot, a deir Toirealach Ó Conchúir. Tharla cleith na brataí tite ar leathmhaing dhírigh sé ar dtús í agus d'fháisc an ceangal uirthi sular shuigh sé in airde sa diallait.

Chuireas mo ladar sa scéal. File freisin é an meirgire Ó Conchúir, a deirim.

Dhírigh Mathúin aníos agus chuimil an bháisteach as a shúile. An aithním thú?

Toirealach Ó Conchúir, mac Ruairí Charaigh, complacht an mhaorsháirsint Ó Mealláin.

Chuir Mathúin strainc air féin le drochbhlas ar chlos ainm an mhaorsháirsint dó. An sionnach i gceann na gcaorach, ar sé.

Ó Mealláin? a d'fhiafraigh Toirealach Ó Conchúir dhe, agus an dá mhala crochta thar a bhaithis aige.

Na hUltaigh ar fad, a deir Mathúin. Deirid go dtroidid ar son an rí ach dhíolfaidís a n-anam leis an diabhal riabhach ar son leathbhaile sléibhe is trí bhó sheasc.

Ag tagairt d'Ultaigh an tríú complachta a bhí Mathúin, an complacht céanna a raibh Toirealach Ó Conchúir ina mheirgire orthu. Nuair nár labhair Toirealach rinne Mathúin iarracht an faobhar a bhí ar a chuid cainte a mhaolú. File, a deirir?

D'fhreagair Toirealach é go humhal. Cumaim rannta beaga go fánach, ar sé, dochum sásamh na gcompánach.

Éilíonn bé na héigse staidéar a stócaigh. Agus foighne. Cá rabhais ar scoil?

Ag an máistir Mac Fhlanncha. Tomás na Scoile Mac Fhlanncha ar an gCloich Scoilte. Dúiche Éanna.

Níor chuala caint air.

Mhúin sé na rudimentae dhúinn. Laidin, Béarla agus smuta dhen mhatamaitic is den Ghréigis.

Agus an Ghaeilge?

Bhí tost ann sular thug Toirealach freagra air. M'athair a mhúin léamh na Gaeilge dhom, ar sé.

T'athair, tuigim. Agus is file t'athair?

Ní hea.

Tuigim. Shuigh Mathúin in airde ar a chapall, thug súil in airde ar an bhfearthainn a bhí ag titim as spéir liath gan bhriseadh gan bhearna, agus chroch an fhallaing throm olla aníos thar a bhoinéad. Tar chugam tar éis an tsuipéir, ar sé, agus cuirfead in aithne dho chompántas na héigse thú. Má lagaíonn an bháisteach gheobhaidh tú éisteacht agus fáilte.

Ghlac Toirealach Ó Conchúir buíochas leis in athuair agus thosaigh Mathúin ansin ag aithris dó féin de ghlór ard reacaireachta i gclos don uile dhuine againn an dán dár tús Is róthrom ualach na héigse. Chaoch Seonac a shúil orm agus d'fhreagraíos-sa é le miongháire a cheil mo mhífhoighid leis. Ag féachaint thar a ghualainn dom chonac beirt mharcach ag fágáil chúl líne na gcoisithe agus iad ag deifriú leo aneas thar an bhfraoch chugainn, an t-athair Brian Mac Giolla Coinnigh ina chlóca fada dubh agus a ghiolla ar ghearrán lena sháil. D'fhógraíos a dteacht, stad Mathúin dá chuid reacaireachta agus lig gnúsacht as.

Bhí an gáirí leáite dhe bhéal Sheonaic agus é ag fáiltiú go glórach roimh an sagart. A athair, ar sé, tá deifir oraibh.

Tháinig an giolla Éamonn chomh fada linn ar dtús, fearín tanaí crua a raibh caipín olla air agus seanchlóca paistithe, agus maide mór draighin ina ghreim aige. Sheas sé a ghearrán beag íseal ar an gcíbleach le hais an chosáin gur tháinig an t-athair Brian Mac Giolla Coinnigh chomh fada leis ar a staigín mór cnámhach, a chlóca crochta aníos thar a cheann aige agus bun liathghlas na haibíde nochta. Gan freagra a thabhairt ar Sheonac ná binn an chlóca a isliú dá cheann, chroch an seansagart dhá mhéar fhada fhíneáilte agus ghearr fíor na croise san aer. Moladh go deo le Dia, ar sé dhe ghlór bríomhar láidir a cheil a thrí scór go leith bliain. D'fhan sé go bhfuair freagra ón uile dhuine againn sular labhair in athuair. Tá ordú agam dhon fhile, ar sé.

Cé gur leag an sagart béim tharcaisneach ar an bhfocal File, chas Mathúin thart go scafánta sa diallait chuige. Is mé do sheirvíseach dílis a athair, ar sé le teanntás, ach abairse an focal.

Ní ar Mhathúin a bhí an sagart ag amharc, ach ar Thoirealach Ó Conchúir. Tá gnó ag an maorsháirsint duit, ar sé.

Tá go maith, a deir Toirealach Ó Conchúir agus é deargtha go bun na gcluas.

D'fhéach Seonac go hábhailleach ar Thoirealach Ó Conchúir, ansin d'iompaigh sé chuig an sagart agus labhair go mall maolaigeanta. Shíleas a athair, ar sé, gurb é an file eile, Mathúin Ó hUiginn anseo, a bhí i gceist agat. Mairg dhon té a thugann údar míshásaimh dho na filí.

Agus is ró-mhairg dhon fhile a chaitheann a chuid talann i dteach an óil in áit iad a thíolacadh don Eaglais le moladh don Tiarna Uilechumhachtach Íosa Críost, a deir an sagart gan a shúile a bhaint de Thoirealach Ó Conchúir aige.

Chrom Toirealach a cheann agus a chapall á thabhairt thart aige ionas nach bhfeicfí an streill mhór gháire a bhí air. Ghéaraigh an colg i súile Mhathúna. Chúbas uaidh le náire, agus bhíos ar tí na spoir a thabhairt don ghearrán nuair a tháinig blocadh piléar chugainn ar an ngaoth. Chasamar an seisear againn sna diallaití in éineacht agus thugamar féachaint imníoch síos thar líne na gcoisithe, agus in airde ar na beanna mórthimpeall orainn, ar na scamallaibh is ar an gceo, agus ar lúb luaidheghlas na habhann á nochtadh féin san iarthar. Thíos fúinn ar chúl na gcoisithe d'éirigh seitreach is liúireach mar a rabhadar buachaillí is mná an armlóin ag tarraingt ar na beithígh iompair agus ag streachailt le sínteáin na n-easlán agus, thíos fúthu sin arís, marcaigh an chúlgharda á leanacht go mall cúramach amach as an gcoill agus suas tríd an griathrach briste báite.

Ardaíodh port ar bhéal Sheonaic agus an abhainn á dúiseacht ag ga solais a múchadh arís faoi mhúr trom báistí. Tharraing sé a hata ar ais anuas thar a bhaithis. Ar fheiscint mo lámh ar stoc mo ghunna ghlaice dhó thug sé croitheadh réchúiseach dá ghuaillí. Aníos ón ngleann a tháinig sé sin, a deir sé.

Ba é Mathúin a d'fhreagair é, agus goimh ina ghlór nár bhain le hurchair ná le gunnaí. Gleo mór sa ngleann, ar sé, agus gan tada ar bith ann.